

V.603

1863

War
260

03

123/2016

nr uw.mwaw-vars 1355

6470

Otwarcie wystawy „W stulecie powstania styczniowego” zorganizowanej przez Muzeum Historyczne m. st. Warszawy poprzedziły trwające około roku intensywne prace nad zgromadzeniem materiału ikonograficznego oraz pamiątek historycznych, druków i militariów z okresu powstania 1863 r. Kwerendę w tym zakresie przeprowadzono w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, Muzeach Narodowych: w Warszawie, Krakowie i Poznaniu, Muzeum Czartoryskich w Krakowie, Muzeum Historycznym m. Krakowa, Muzeum Świętokrzyskim w Kielcach, Muzeum Ziemi Kujawskiej we Włocławku, Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu, zbiorach Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu oraz bibliotekach: Uniwersyteckiej w Warszawie, Narodowej, Jagiellońskiej oraz Kórnickiej. W wyniku poszukiwań zarejestrowano ogółem ok. 4.000 obiektów, przeważnie rycin, obrazów i fotografii odnoszących się tematycznie do powstania 1863 r. Wykazy i karty rejestracyjne zawierające szczegółowy opis inwentarzony eksponatów pozwoliły na opracowanie centralnej kartoteki ikonografii powstania. Służy ona już dzisiaj historykom, muzeologom, nauczycielom, publicystom oraz innym zainteresowanym problematyką 1863 r. Przerobiona została również część rycin i fotografii z epoki. Powiększone w ten sposób zbiory Muzeum o blisko 1.000 negatywów wykorzystywane są obecnie przez instytucje naukowe, wydawnictwa, szkoły i organizatorów okolicznościowych wystaw realizowanych z okazji stulecia powstania styczniowego.

Podczas prac nad dokumentacją fotograficzną do wystawy „W stulecie powstania styczniowego” starano się dotrzeć do oryginału korzystając w niezbędnych tylko wypadkach z reprodukcji zamieszczonych w wydawnictwach. Dotyczy to zwłaszcza portretów uczestników powstania, których fotografie zamieszczono hojnie na wystawie. Dzięki życzliwości Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie wykorzystano w tych pracach cenne dzieła albumy fotograficzne Augusta Kręckiego, Stanisława Zarawicza i album policmajstra warszawskiego. Pomimo małej wartości artystycznej, a czasem i dokumentalnej rycin z czasopism zagranicznych, głównie francuskich i angielskich, nie zrezygnowano z nich powodując się tu wymogami ekspozycyjnymi wystawy.

Dokumentalny charakter wystawy spowodował konieczność wyeliminowania twórczości ilustratorskiej nie pochodzącej z okresu powstania. Nieliczne ustępstwa poczyniono jednak w wypadkach uzasadnionych potrzebą wizualnego przedstawienia niektórych problemów lub faktów niemożliwych do zastąpienia dokumentem, pamiątką historyczną lub tekstem. Liczne mapy, tabele i wykresy podkreślają również dokumentalny charakter wystawy. Wiele z nich, opracowanych przez specjalistów, znajduje po raz pierwszy miejsce na wystawie; dotyczą one przeważnie dziejów wojskowych powstania. Inne jak np.: struktura organizacyjna Rządu Narodowego i organizacji warszawskiej, system działania instytucji specjalnie powołanych przez carat do zgniecenia powstania, ośrodki emigracji polskiej po powstaniu styczniowym, ilustrują dzieje polityczne walki narodowo-wyzwoleńczej 1863 r.

Bogaty materiał archiwalny zebrany przez pracowników naukowych Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie uzupełnia w znacznym stopniu ekspozycję, podkreślając jej dokumentalny charakter, zgodnie z intencjami organizatorów wystawy.

Scenariusz wystawy został opracowany przez zespół pracowników naukowych Muzeum Historycznego m. st. Warszawy przy współudziale specjalistów z różnych dziedzin okresu powstaniowego. Zasadnicze problemy, jak: kwestia agrarna w Królestwie Polskim, manifestacje patriotyczne, organizacja czerwonych w Królestwie Polskim i poza Królestwem, działania zbrojne w okresie wiosenno-letnim i powstańczy wysilek zbrojny w okresie dyktatury Romualda Traugutta, udział kobiet w powstaniu, terror carski itd. składają się na treść wystawy powstania 1863 r. Różnorodność występujących zagadnień i trudność adaptacji plastycznej wystawy do zabytkowych wnętrz Muzeum Historycznego stanowiły dodatkowe przeszkody dla realizatorów wystawy dążących do zachowania chronologicznego układu tematów rozmieszczonych w 12 salach ekspozycji. Wystawa jest jakby muzealną monografią powstania 1863 r. Nie rości sobie ona jednak pretensji do wyczerpania wszystkich problemów związanych z historią walk powstańczych. Założenia popularyzatorskie i dydaktyczne wystawy oraz odmienne środki wyrazu od narracji pisanej stworzyły konieczność uwypuklenia najbardziej istotnych problemów powstania.

Przewodnią myślą wystawy jest ukazanie działalności obozu lewicy czerwonych dążącego przez swych najwybitniejszych przedstawicieli: Jarosława Dąbrowskiego, Zygmunta Padlewskiego, Zygmunta Sierakowskiego, Stefana Bobrowskiego i wielu innych do nadania walce narodu polskiego o wyzwolenie spod jarzma caratu treści rewolucyjno-społecznej, o rozwiązanie kwestii chłopskiej, o konsekwentną realizację dekretych powstańczych ze stycznia 1863 r., o sojusz i braterstwo broni z rewolucjonistami rosyjskimi w wspólnej walce o obalenie caratu. Specjalny dział wystawy omawia ściśle współpracę rewolucjonistów polskich i rosyjskich. Portrety A. Hercena, artykuły jego zamieszczane w „Kotokole”, działalność Andrzeja Potiebniego i organizacji rewolucyjnych oficerów rosyjskich w Królestwie Polskim, podobizny Grzegorza Dawidenko, Iwaszczuka i innych Rosjan, Ukraińców i Białorusinów walczących z bronią w rękę w szeregach powstańczych, sceny z walk m. in. bitwy pod Kobylanką, w której uczestniczył kadet szkoły wojskowej w Orle, Rosjanin, Andrzej Tonkin, mapa bitew w których brali udział Rosjanie oraz mapa miejscowości, gdzie zostali rozstrzelani za udział po stronie powstania, ilustrują tradycje wspólnych walk „Za wolność waszą i naszą”.

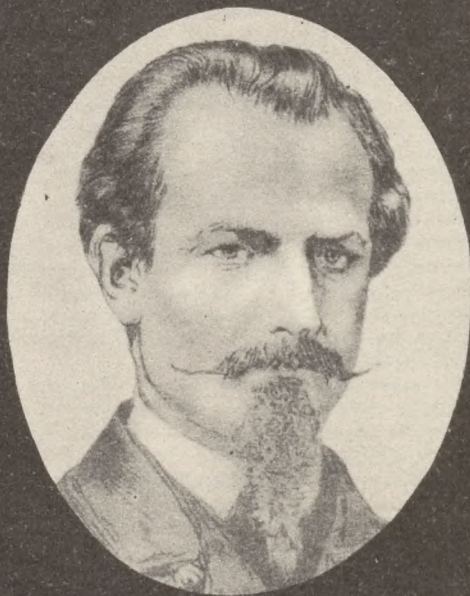
Powstanie polskie odbiło się szerokim echem w całej demokratycznej Europie. W przeciwieństwie do burżuazyjnych rządów zachodnich rzeczywistego poparcia udzieliły Polsce masy ludowe i środowiska rewolucyjne Europy Zachodniej. W wielu krajach odbywały się zebrania publiczne, organizowano Komitety Pomocy Polsce, śpieszono z pomocą materialną i wysyłano ochotników. W jednej tylko wyprawie statku „Ward Jackson”, której patronowali Karol Marks, A. Hercen, J. Mazzini i M. Bakunin wzięło udział 22 Francuzów, 16 Włochów, 3 Anglików, 3 Niemców, 2 Szwajcarów, 2 Belgów, 2 Węgrów, 1 Holender, 1 Kroat i 2 Rosjan. Wyrazem solidarności z powstańcami jest krzyż powstańczy zawieszony na piersiach córki Karola Marksa widoczny na fotografii zamieszczonej na wystawie.

Powstanie polskie 1863 r. chociaż zakończone klęską militarną przyspieszyło rozwłókanie kwestii chłopskiej i zadało cios w zmurszały gmach ustroju feudalnego. Ocenę międzynarodowego znaczenia powstania polskiego dali K. Marks i Fr. Engels w swej wypowiedzi: „Powstanie polskie 1863 r., które dało sposobność do wspólnego protestu robotników angielskich i francuskich przeciw nadużyciom międzynarodowym ich rządów, było punktem wyjścia dla Międzynarodówki założonej przy udziale wygnańców polskich”.

Muzeum Historyczne m. st. Warszawy wyraża serdeczne podziękowanie wszystkim, którzy przyczynili się do powstania wystawy, a szczególnie dyrektorowi Muzeum Wojska Polskiego płk. Kazimierzowi Koniecznemu i dyrektorowi Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie, doc. dr Michałowi Wąsowiczowi. Za życzliwą pomoc muzeum dziękuje prof. dr Stefanowi Kleniewiczowi i prof. dr Emanuelowi Haliczowi.

Zygmunt Sierakowski (1827–1863), jeden z czołowych działaczy lewicy czerwonych, zwolennik ścisłej współpracy z ruchem rewolucyjno-demokratycznym w Rosji, dowódca w powstaniu, powieszony w Wilnie 27 czerwca 1863 r.

Jarosław Dąbrowski (1836–1871), wybitny działacz lewicy czerwonych, pierwszy naczelnik powstańczy Warszawy, generał Komuny Paryskiej, poległ w jej obronie 23 maja 1871 r.

Zygmunt Padlewski (1835–1863), wykładowca w polskiej szkole wojskowej w Cuneo, naczelnik powstańczy Warszawy, w 1862 r. prowadził rozmowy z A. Hercenem w Londynie i organizacją „Ziemia i Wola” w Petersburgu w sprawie współpracy rewolucjonistów polskich i rosyjskich w powstaniu, rozstrzelany w Płocku 15 maja 1863 r.

Ignacy Chmieleński (1837? – ok. 1875), wybitny przedstawiciel lewicy czerwonych, organizator robotników i rzemieślników w Warszawie, naczelnik powstańczy m. Warszawy.

Konwój więźniów opuszczających Warszawę.

Starcie z wojskiem na Placu Zamkowym w Warszawie w dniu 8 kwietnia 1861 r.

DAŁI BÓG NIEODRODZILI SIĘ

JAN KILINSKI dnia 2 Października
1861 roku.

„Zgromadzenie”

MAJSTROW BLACHARSKICH

Wraz z CZEŁADZMI

*Zapraszamy Braci Rodaków na nabożeństwo
zapomysłność Operacyjną, odbyć się mające w
Kościele O.O. Kapucynów dnia 23 Września to
jest w Poniedziałek o godzinie 10¹/₂ rana*

Beer Meisels (1798–1870), nad-
rabin warszawski, wraz z rabi-
nem Jastrzem mobilizował
społeczeństwo żydowskie do
udziału w manifestacjach.

Druk ulotny z okresu manifes-
tacji patriotycznych.

Zaproszenie na nabożeństwo
z okresu manifestacji patriotycz-
nych.

Zaproszenie na nabożeństwo z okresu manifestacji patriotycznych.

URZĘDNIY WSZEŁKICH WŁADZ KRÓLESTWA

w Warszawie

*zapraszają bracia Rodakowie wszystkich
Stanów i Wyznań na nabożeństwo o
pomysłność Ojczyzny odbyć się ma-
jące w d. 5 Października 1861 r. w So-
botę o godz. 8^{ej} w kościele Ś^w. Jana!*

*Właściciele domów przy Ulicy Rynek
Starego Miasta, zapraszają wszystkich
współobywateli, na dzień 9^{ty}
Października r. b. o godzinie 10^{ej}
zrana, w którym odbędzie się Nabo-
żeństwo o pomysłność Ojczyzny,
u Kartele K. K. Pjarców.*

Powstańcy.

Dowódca
jazdy
powstańczej

Steran Bobrowski (1841–1863), członek Centralnego Komitetu Narodowego i naczelnik powstańczy m. Warszawy, faktyczny kierownik walki w okresie pierwszych tygodni powstania. Zginął w sprovokowanym przez białych pojedynku 12 kwietnia 1863 r.

Powstaniec.

Przygotowywanie szarpi na bandażę i opatrunki.

Bitwa pod Węgrowem 3 lutego 1863 r., Mazowieckie.

Zdobywanie koszar w Rawie 4 lutego 1863 r. przez oddział Franciszka Godlewskiego.

Aresztowanie dyktatora Mariana Langiewicza przez Austriaków.

Bitwa pod Krasnobrodem 24 marca 1863 r., Lubelskie.

Atak powstańców na konwój
pod Kozłową Rudą 1 kwietnia
1863 r., Augustowskie.

Niszczenie kolei warszawsko-
wiedeńskiej przez powstań-
ców.

Kwatera gen. Władysława
Bentkowskiego.

Bitwa na Wołyniu.

Potyczka w Augustowskim.

Oddział partyzancki w przejściu przez las w okolicach Nowogródka.

Rozbite oddziały rosyjskie szukają schronienia na terytorium Prus.

Karol Marks (1818–1883). Twórcy naukowego socjalizmu K. Marks i Fr. Engels gorąco poparli powstanie polskie widząc w nim jedno z ogniw rewolucji ogólnoeuropejskiej. Organizowali składki dla powstania wśród robotników angielskich, niemieckich, amerykańskich i szwajcarskich. Na fotografii córka K. Marksa z krzyżem z okresu manifestacji patriotycznych.

Aleksander Hercen (1812–1870), czołowy rosyjski demokrat i myśliciel, na emigracji w Londynie redagował pismo „Kołokol”, w którym poparł entuzjastycznie Polaków w ich walce o społeczne i narodowe wyzwolenie.

Andrzej Potiebnia (1838–1863), Rosjanin, przywódca organizacji oficerów rosyjskich w Królestwie, zginął pod Skalą 5 marca 1863 r. prowadząc do ataku polskich kosynierów.

Francesco Nullo (1826–1863), Włoch z Bergamo, garibaldyczyk, inicjator i współorganizator wyprawy ochotników z Bergamo do Polski, poległ w bitwie pod Krzykawką 5 maja 1863 r., pochowany na cmentarzu w Olkusz.

Mal. Luigi Trecourt.

Paweł Garnier D'Aubin, oficer francuski, dowódca oddziału kosynierów w powstaniu, poległ w bitwie pod Wolą Cyrusową, Mazowieckie, w dniu 4 września 1863 r.

Walisz lub Valisz, oficer węgierski, szef sztabu Marcina Borelowskiego – Lelewe-la, poległ w bitwie pod Batorzem, 6 września 1863 r. Pochowany we wspólnej mogile z M. Borelowskim-Lelewelem.

Gottfried Keller (1819–1890) znakomity powieściopisarz i demokrat, organizator Komitetów Pomocy Polsce w Szwajcarii.

August Blanche (1811–1868), wybitny pisarz i dziennikarz szwedzki, autor rezolucji w sprawie Polski uchwalonej na wielkim wiecu w dniu 2 marca 1863 r. w sali Giełdy w Sztokholmie.

Rozstrzelanie rzemieślnika, Józefata Kościńskiego, żandarma narodowego, na Placu Bankowym w Warszawie 30 września 1863 r.

Pogrzeb więźnia ze szpitala św. Rocha w Warszawie.

Romuald Traugutt (1826–1864), ostatni dyktator powstania styczniowego, aresztowany 11 kwietnia 1864 r. w Warszawie, powieszony na stokach Cytadeli Warszawskiej 5 sierpnia 1864 r.

Józef Hauke-Bosak (1834–1871), jeden z najwybitniejszych dowódców w powstaniu, działacz republikański na emigracji i bliski współpracownik G. Garibaldi, poległ w walce z Prusakami pod Fontaine-les-Dijon 21 stycznia 1871 r.

resolution. Jednym z powodów
 w Krakowie nie było celowe
 już wyjazdem na wiedeński
 tam na abstrakcyjnym i
 tłumaczyć wcale nie było
 a po przyjeździe nie było
 już żadnych powodów do
 tego. Wobec tego i tak
 trzeba na tem zadowolono
 go było i zadowolono
 Północni krzyżacy
 nigdy i nie będzie
 po prostu

W Krakowie przyjeżdżamy i niejedną

Książki Królewski

który nie powinien być
 nigdy.

(a to narysowane) i nie
 prawdy i w rzeczywistości
 i nie jest to
 i nie jest to
 i nie jest to
 i nie jest to

Książki Królewski

W Krakowie, 1.

Protokół zeznan Romualda Traugutta

Protokół zeznan Romualda Traugutta

Romuald Traugutt

Ksiądz Stanisław Brzóska
(ok. 1832–1865), ostatni i najwytrwalszy
dowódca oddziału powstańczego, schwy-
tany dopiero 29 kwietnia 1865 r. i po-
wieszony 24 maja 1865 r.

Aleksander Waszkowski (1841–1865),
ostatni naczelnik powstańczy m. Warsza-
wy, w czerwcu 1863 r. dokonał ekspro-
priacji 3 mil. 600 tys. rubli z kasy Ko-
misji Skarbu na cele powstania. Straco-
ny na stokach Cytadeli Warszawskiej
17 lutego 1865 r.

Wystawa „W stulecie powstania styczniowego”

Ogólne kierownictwo – J. Durko

Poszczególne działy opracowali:

**Dzieje społeczno-gospodarcze i polityczne – Z. Stankiewicz, J. Kosim, J. Iwaszkiewicz
i W. Żurawski**

Dzieje militarne powstania – J. Moliński i L. Ratajczyk

Udział zaboru pruskiego w powstaniu – S. Kublak, M. Olszewski i L. Gomołec

Udział zaboru austriackiego w powstaniu – M. Tyrowicz

Udział kobiet w powstaniu – D. Wierciochowa

Uczestnicy powstania na emigracji i zesłaniu – B. Cybulska

Dobór i opracowanie materiałów archiwalnych – F. Ramotowska i K. Morawska

Redakcja scenariusza i komisariat wystawy – J. Kosim

Współpraca przy realizacji wystawy: J. Iwaszkiewicz, W. Żurawski

Projekt plastyczny wystawy – J. Palka i W. Strumillo

Redaktor techniczny – J. Heydrich

Muz

V.12

V.